

Avskrift av utställningen

Är vi lika eller olika?

En utställning om människan och hennes världsbild

Verksamheten vidga samtalet

1980.04.22

Innehåll

Introduktion.....	5
Organisk Enhetssyn.....	5
Vad är filosofi?.....	6
<i>Helheten och delen.....</i>	6
<i>Behovet av sanning och den psykiska hälsan.....</i>	6
<i>De två parallella kulturerna.....</i>	6
<i>Den världsliga kulturen och frågan om makt.....</i>	7
<i>Den filosofiska kulturen och frågan om tro.....</i>	7
<i>Spridningsproblemet.....</i>	7
<i>Svårigheten som ledde till förvillelser.....</i>	8
<i>Naturvetenskapens syn på filosofin.....</i>	8
<i>Teknologin blir självändamål och filosofin avfärdas.....</i>	9
<i>Energi och materia.....</i>	9
Organisk Enhetssyn.....	11
Orsaken.....	11
1. <i>Tomrum.....</i>	11
2. <i>Verklighetens existens.....</i>	12
3. <i>Bilden av universum.....</i>	13
4. <i>Vår jord.....</i>	13
5. <i>Biologi i fröstillstånd.....</i>	14
6. <i>Biologi i utveckling.....</i>	14
Människan.....	15
<i>Den naturförmedlade medvetenheten.....</i>	16
<i>Människans "egen" verklighet.....</i>	16
Den historiska bakgrunden.....	18
<i>Hinduismen.....</i>	18
<i>Buddhismen.....</i>	19
<i>Universismen.....</i>	20
<i>Kristendomen.....</i>	20
<i>Islam.....</i>	21
Orsaken.....	23
<i>Hinduismen.....</i>	23
<i>Buddhismen.....</i>	24
<i>Universismen.....</i>	24
<i>Kristendomen.....</i>	25
<i>Islam.....</i>	26
Människan.....	28
<i>Hinduismen.....</i>	28
<i>Buddhismen.....</i>	28
<i>Universismen.....</i>	30
<i>Kristendomen.....</i>	30
<i>Islam.....</i>	31
Meningen.....	33
<i>Hinduismen.....</i>	33

<i>Buddhismen</i>	34
<i>Universismen</i>	34
<i>Kristendomen</i>	35
<i>Islam</i>	36
Riktlinjer	37
<i>Hinduismen</i>	37
<i>Buddhismen</i>	38
<i>Universismen</i>	39
<i>Kristendomen</i>	39
<i>Islam</i>	40
Naturvetenskapen	42
Den historiska bakgrunden.....	42
Orsaken.....	44
Människan.....	45
Meningen.....	45
Riktlinjer.....	46
Litteratur	47

Introduktion

Organisk Enhetssyn

I slutet av 60-talet presenterade den ungerskfödde juristen Stefan Hlatky en filosofisk teori om Guds existens som han kallade ”Organisk enhetssyn”. Han kom fram till sin teori genom att på filosofins område tillämpa naturvetenskapens rön om sambandet mellan energi och materia. Därmed kunde han kasta nytt ljus över de urgamla filosofiska frågorna.

Grundtanken är att hela verkligheten är en levande existens – en organism som vi i vår egenskap av medvetna sinnen ingår i på liknande sätt som cellerna ingår i vår kropp. Själva existensen, alltså Guds och vår bestående existens, är inte tillgänglig för våra sinnen. Det vi uppfattar med våra sinnen som universum är ett hologram, en rörlig tredimensionell bild- eller energiprojektion.

Utställningen vill visa att vi i dag med hjälp av den moderna naturvetenskapens referens kan korrigera bristerna i de gamla filosofierna och komma fram till en fullständigt logisk förståelse av människans situation.

Utställningen presenterar den organiska enhetssynen och belyser grunddragen inom de fem stora världsreligionerna och naturvetenskapen samt anger deras respektive ställningstaganden till filosofins grundfrågor:

ORSAKEN	Vad är den yttersta orsaken?
MENINGEN	Finns det någon överordnad mening?
MÄNNISKAN	Vad är förgängligt? Vad är bestående?
RIKTLINJER	Hur ska vi ordna en fullgod samlevnad?

Vad är filosofi?

Helheten och delen

Så långt man kan se bakåt i historien har människan varit intresserad av identitetsfrågan – att förstå sig själv som en del av helheten, en del av hela verkligheten. Det såg man som en förutsättning för att kunna förstå meningen med hela tillvaron om det nu finns en sådan.

Det människan ser av universum är stjärnor och planeter utspridda i rymden till synes utan sammanhang, och därför uppstod alltid frågan om det finns en osynlig helhet bakom mångfalden. Den frågan har under alla årtusenden lett till olika antaganden; att det måste finnas en Gud som har skapat vår splittrade och förgängliga verklighet eller att verkligheten måste ha en bestående form som existerar som en oförstörbar samhörighet bortom sinness räckvidd. Den oförstörbara verkligheten gav man olika namn: ”det bestående varat”, ”det varande”, ”den bestående ordningen”.

Behovet av sanning och den psykiska hälsan

Redan i de äldsta kända kulturerna betraktade man detta filosofiska intresse för den osynliga helheten och meningen med tillvaron som ett särskilt behov: behovet av sanning. Det behovet skiljer kategoriskt människan från djuren. Man var medveten om att behovet inte är påtvingat människan jämfört med de ofrånkomliga fysiologiska behoven som vi har gemensamt med djuren. Eftersom det inte är påtvingat på samma sätt kan människan lätt glömma behovet vilket skapar problemet med den sk. fria viljan.

Man räknade med psyket lika mycket då som i dag, men man utgick från att en motsägelsefri förståelse av hela tillvaron – hela sanningen – och en därav följande upplevelse av universellt medborgarskap är lika viktig för den psykiska hälsan som frisk luft, rent vatten och näringsrik mat är för den fysiologiska hälsan. Ett liv där människans sanningsbehov är tillfredsställd betecknade man i olika kulturer med olika namn som vishet, sällhet, salighet, frälsning, frihet, m.m. Naturligtvis kunde innebörden i dessa begrepp skifta beroende på vilken uppfattning man hade om helheten.

De två parallella kulturerna

Utifrån den synen på människan skiljde man kategoriskt mellan två olika kulturer. Den ena kulturen kallades världslig, med dagens terminologi ”teknologisk”, och handlade om människans möjlighet att skaffa kunskap om, utforska och styra

”denna värld” som vi har ett påtagligt och objektiva förhållande till. Den andra kulturen kallades filosofisk, även ”andlig”, och handlar om det osynliga och bestående förhållandet bakom den synliga världen, ett förhållande vi inte kan inverka på.

Den världsliga kulturen och frågan om makt

Den världsliga kulturen gick ut på att odla och bevara alla färdigheter som människan behöver för att på bästa sätt klara samlevnaden med omgivningen med tanke på de fysiologiska behoven, fortplantningen och revirfrågan. Hit hörde allt som hade med makt att göra: handling, styrka, skicklighet, ägande, kunnande, konster och teknologi. Men även förvärvandet av sk. övernaturliga, parapsykologiska, krafter eller magiska, psykiska, krafter räknades också hit.

Den filosofiska kulturen och frågan om tro

Inom den filosofiska kulturen organiserade man samarbete för att odla och bevara den specifikt mänskliga förmågan: att genom logisk besinning räkna sig fram till, förstå och leva i medvetenhet om hela sanningen. Det första målet för den filosofiska kulturen var att med utgångspunkt från det synliga räkna sig fram till en logisk teori om den osynliga orsaken till allting. Man var medveten om att man i den yttersta orsaksfrågan bara kan arbeta med antaganden och teorier, och man kallade därför hela problematiken för trosfrågan. Målet var ursprungligen att komma fram till en absolut verklighetsförankrad entydig tro och därför inte ge sig förrän man hade funnit ett antagande som stämde med alla erfarenheter.

Spridningsproblemet

Om någon lyckades komma fram till en hållbar och motsägelsefri teori började det svåraste problemet för den filosofiska kulturen. Det allmänna förverkligandet av teorin krävde att man spred och lärde ut teorin – det verkliga utbytet börjar ju när flera blir eniga om en teori och alla strävar efter att på logikens basis bevara enigheten. Sedan gällde det att etablera teorin i den allmänna uppfostran, vilket är nödvändigt för att barnen ska kunna få klara och logiskt sammanhängande svar på sina naturliga, filosofiska frågor när de lär sig språket och därmed tillägna sig hela den teoretiska idéverkligheten som fungerar som människornas ”egen” verklighet. Det skapade behovet att samordna den filosofiska kulturen med den världsliga och att bevara teorins klarhet med tanke på generationsväxlingen.

På så sätt har olika teorier sedan urminnes tider överförts från generation till generation som svar på filosofins tidlösa frågor. Denna överföring har pågått i ett oavbrutet led, först via muntlig tradition och sedan även i skrift. Överföringen har an-

tingen organiserats av präster eller invigda kring mer eller mindre auktoritära förkunnelser, religioner i vanlig mening, eller skett i friare former t.ex. inom hinduismen, och ibland pågått som ett splittrat sanningsökeri utan tvärfilosofisk ambition, som t.ex. i de talrika grekiska skolorna århundradena före kristendomens etablering.

Svårigheten som ledde till förvillelser

Av alla tecken att döma var man medveten om att det är klarheten – det logiska sammanhanget – som ger filosofin dess övertygande kraft och allmängiltighet, dvs. dess naturliga auktoritet som inte går att ersätta med varken ”övernaturlig” eller ”världslig” auktoritet. Att man i en historisk återblick inte märker så mycket av den insikten bakom all mysticism, auktoritetstro och vidskepelse beror på många saker men framför allt på kommunikationssvårigheten.

Innan de moderna massmedierna och de energidrivna kommunikationsmedlen tillkom fanns en praktiskt taget oöverbärlig kommunikationssvårighet. Dels var människorna isolerade geografiskt, dels fanns det stora klyftor mellan människor ifråga om utbildning och därmed sammanhängande språkbruk. Allt var baserat på samtal och det fanns få böcker och få läs- och skrivkunniga. Att fullständigt förmedla en filosofi och bevara dess klarhet var nästan omöjligt. För att nå ut till allmänheten var man tvungen att göra åtskilliga förenklingar och populariseringar, och binda filosofins bevarande till auktoritetstro och därmed sammanhängande kulthandlingar.

Den geografiska åtskillnaden har bidragit till att kulturerna har utvecklats på olika sätt. Olikheterna har sedan skapat brytningar, konkurrens och fiendskap mellan olika kulturer. Dessutom har populariseringar ofta medfört att filosofins klarhet förlorats inom en och samma kultur. I takt med att sanningsmedvetenheten avtog var ledarna för den filosofiska kulturen tvungna att framföra den nedärvda läran mer och mer auktoritärt, dvs. med en maktmedvetenhet som var oförenlig med det filosofiska syftet. Detta ändrade förhållandet mellan representanterna för den filosofiska och den världsliga kulturen. Det naturliga samarbetet upphörde och det uppstod rivalitet om makten med brytningar och sammandrabbningar som följd, vilket inte gagnade någon av parterna. Följden blev djupare och djupare förvillelse tills någon annan kultur tog över eller människorna tog sitt förnuft till fånga och rekonstruerade den logik som gav den ursprungliga filosofin dess bärkraft.

Naturvetenskapens syn på filosofin

En historiskt sett enastående förändring inträffade med utgångspunkt från Europa

när man från 1500-talet och framåt började satsa på att utveckla tekniska instrument, t.ex. stjärnkikare och mikroskop, i hopp om att så småningom kunna korrigera bristerna i de gamla filosofierna. Engagemanget blev snart fullständigt och spreds snabbt över hela jorden när utvecklingen av boktryckarkonsten och andra massmedier tillsammans med olika energidrivna apparater skapade nya möjligheter till kunskapsspridning och kommunikation.

I början av den tekniska utvecklingen ansåg man det naturligt med samverkan mellan filosofi och teknologi och man betraktade dessa bägge kulturer som nödvändiga. Man var medveten om att den vetenskapliga forskningen utesluter filosofiska funderingar eftersom den vetenskapliga disciplinen kräver att man inte tar hänsyn till ”sinnesrörelse”, dvs. till det subjektiva. Vetenskapsmän får endast befatta sig med det objektiva, det mätbara, dvs. ”materiarörelse” som man har uppdelat i organisk, biologisk, och oorganisk, mekanisk.

Teknologin blir självändamål och filosofin avfärdas

De senaste århundradena har dock intresset för teknologins utveckling lett till att den kulturen har utvecklats till ett självändamål. Det inleddes när man i början av 1800-talet gick in för förhoppningen att kunna komma fram till hela sanningen om verkligheten med endast den vetenskapliga metoden. Samtidigt började man utpeka den filosofiska kulturen – och därmed tron på en levande orsak – som grunden till mänsklighetens alla förvillelser. För att ingen ska kunna ifrågasätta meningen med denna helt ensidiga utveckling av den ena kulturen, har man sedan avfärdat tanken på Gud och meningen med tillvaron och därmed helt uteslutit den filosofiska kulturen i uppfostran och utbildning.

Energi och materia

Den filosofiskt sett mest betydelsefulla upptäckten som den moderna forskningen har lett fram till är upptäckten att det som vi med våra sinnen uppfattar som materia inte är materia i egentlig mening. Det är bara en energiform bland andra energiformer som rörelse, ljus, värme, elektricitet med mera. Detta framgick redan av Einsteins berömda formel från 1905: $E=mc^2$.

För några år sedan lyckades man på ett mera praktiskt sätt åskådliggöra att det vi uppfattar som materia verkligen kan vara en illusion. Med hjälp av en laserstråle konstruerade man tredimensionella bilder, sk. hologram.

Man har i de gamla kulturerna ofta varit medveten om sinneserfarenheternas relativitet och klart hänvisat till att det vi ser är en illusion, ett sken, och inte verklighetens egentliga existens (jfr Maya inom hinduismen eller Platons grottlignelse).

Man kunde dock inte redogöra för sina teorier på samma objektiva sätt som dagens vetenskap och kunde därför inte heller dra några klara slutsatser om verklighetens uppbyggnad. I stället för den moderna teorin att energi kan övergå i olika former, tänkte man sig att materia kunde omvandlas till olika former, från finare till grövre. Därav kommer föreställningen om olika element: jord, vatten, eld, luft och eter.

Man tänkte sig två materiella verkligheter vid sidan av varandra. Den ena delen av verkligheten betraktade man som bestående av ”fin”, subtil materia som därför är osynlig och opåtaglig: t.ex. andeväsen, själar och astralkroppar. Den andra delen av verkligheten, som vi uppfattar med våra fem sinnen, menade man vara uppbyggd av grövre materia och därför synlig och påtaglig.

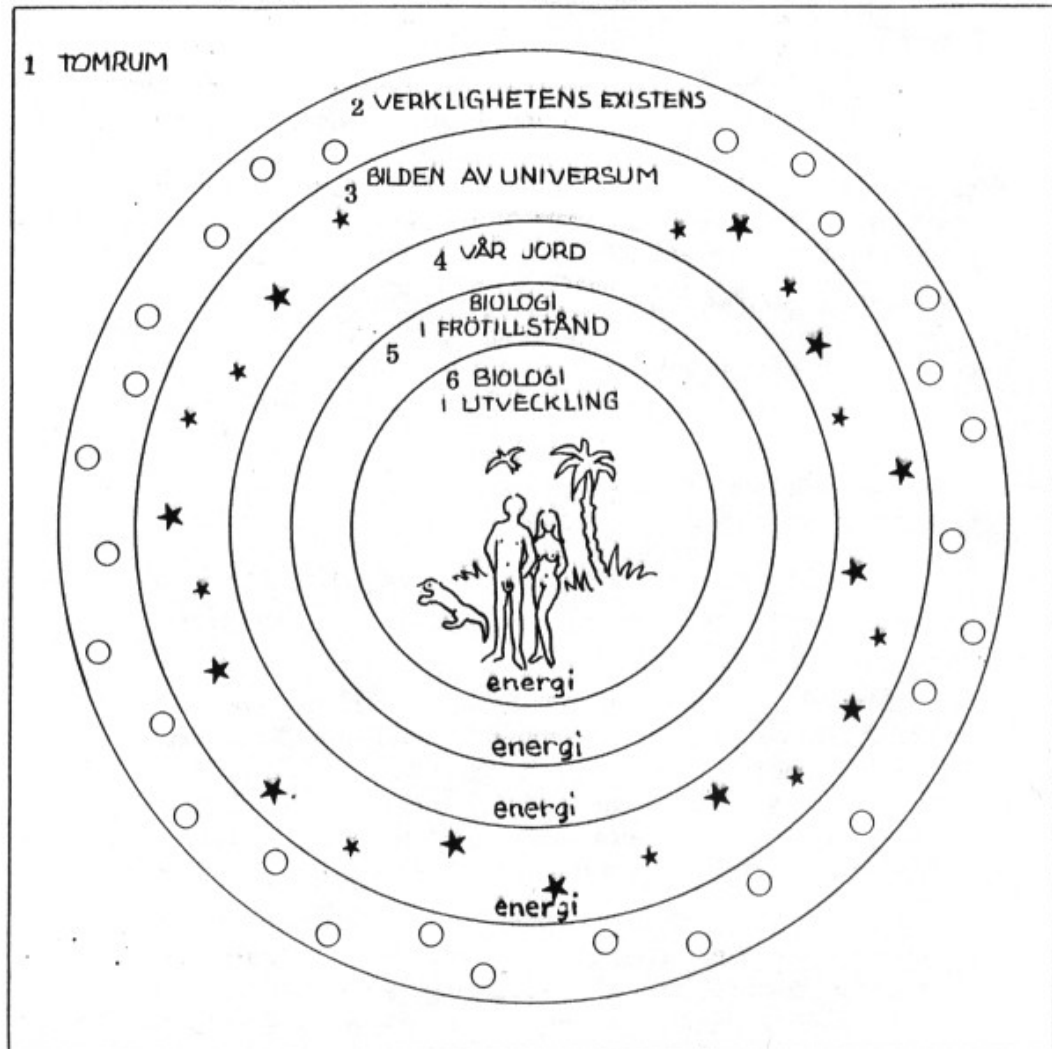
Med anledning av den moderna energiteorin måste vi helt lämna de inom religionerna fortfarande kvarlevande föreställningarna om olika materiaformer. Men då får vi inte göra misstaget som många vetenskapsmän håller på att göra: att helt slopa materiabegreppet och i stället tänka att energi, funktioner och funktionsmönster är den ursprungliga verkligheten.

Energi betyder kraft, funktion, arbete och kan inte finnas för sig själv utan enbart förekomma som en potentiell eller aktiv egenskap hos någonting som existerar. Att hela vår synliga verklighetsbild är energi betyder att den inte är mera verklig än bilderna på en TV-skärm. Det förklarar också varför allting som vi ser är förgängligt och förstörbart.

Enligt den moderna vetenskapen kan rörelseenergi (c) uppträda i potentiella former (m). Detta skapar vår föreställning om döda ting. Den ”materialiserade energin” kan inte vara orsaken till skeendet i verkligheten. Orsaken som har förmågan att oavbrutet kunna uttrycka hela vår verklighetsbild måste vara en i materiell mening bestående och enhetlig existens som i sin helhet är osynlig och opåtaglig.

Organisk Enhetssyn

Orsaken

SE FÖRKLARING 1-6.

1. Tomrum

Allt som existerar upptar utrymme. På så sätt är tomrum, ingenting, motsatsen till det existerande som är någonting. Tyvärr har människan ofta tänkt sig tomrummet på samma sätt som man tänker sig det existerande: som ett tredimensionellt någonting. Demokritos, som introducerade atomteorin och materialismen, tänkte sig tomrummet lika existerande som atomerna.

Någonting – en existerande helhet – kan man bara föreställa sig som begränsad

medan tomrum inte går att tänka sig som begränsat. Den tanken leder därför till irrationella föreställningar om oändlighet. Någoting kan man diskutera och förstå men att tänka på ingenting är uppenbarligen omöjligt.

När vi vill förstå verkligheten är det därför det existerande vi ska ägna oss åt. Tomrummet får vi försöka tänka oss som enbart ett utrymme. Hur stor volym verkligheten har eller hur stort utrymme den behöver är inte väsentligt. Det som är viktigt för att kunna förstå verkligheten är dess kvalitet, dvs. vilken natur och egenskap den har.

2. Verklighetens existens

Verklighetens egentliga materia, det som är någonting, måste vara enhetlig och oförändrat bestående, oberoende av tid. Tid är en lika överklig föreställning som tomrum. Tanken på tomrum leder till en oändlighetsföreställning medan tanken på tid ger två föreställningar om oändlighet: det förflutna och framtiden. Den existerande verkligheten kan omöjligt ha börjat, blivit till eller sluta vara, försvinna, eftersom av ingenting kan inte uppstå någonting, och det som är kan inte bli till ingenting. Det är funktionens – all aktivitets – natur att börja, pågå ett tag och sluta. Det är detta som ger upplevelsen av tid och det praktiska behovet av tidsberäkning. Funktion kan inte bestå, finnas till, som det existerande.

Det måste först finnas ett någonting som sedan uttrycker en funktion. Verkligheten är hela tiden i nuet och densamma. Den måste vara ett levande väsen eftersom endast det kan förklara all funktion som pågår inom den. Alternativet vore att verkligheten är ett dött föremål. Men ett dött föremål kan inte göra något utifrån sig själv, vara orsak till eller styra sin aktivitet och inte heller agera meningsfullt. Om verkligheten vore ett dött föremål så skulle den inte kunna uppvisa den minutöst sammanhängande ordning som vi ser att den uttrycker. Om nu funktionen i hela verkligheten, det som vi upplever som naturen, är en aktivitet hos ett levande väsen måste vi i stället för vetenskapens materiärörelse börja utgå från sinnesrörelse för att kunna förstå hela funktionen.

Enligt allas erfarenhet är sinnesrörelse grundorsaken till all aktivitet som levande väsen uttrycker. Sinnesrörelse, som karaktäriserar det medvetna sinnet, är det vi kallar för känsla, emotion, dvs. vår kvalitativa berördhet av tillvaron. Vetenskapliga förklaringar är alla ofullständiga på samma sätt, beroende på att sinnesrörelse är omätbar och därför inte kan förekomma i vetenskapliga beräkningar och förklaringar.

Tanken att hela verkligheten är en levande, medveten existens gör begreppet Gud

aktuellt. Gud som namnet för hela existensen. Det är samma namn som alla tidigare kulturer använde som beteckning för en levande orsak. Enligt den organiska enhetssynen är vi i egenskap av upplevande, medvetna sinnen delar av Guds existens, som i sin helhet har samma natur som vi har. Den enda skillnaden är att Guds upplevelse av sig själv inrymmer oss som är delar av Guds existens, medan vår upplevelse av oss själva inte kan inrymma Gud, det hela.

Genom vår förmåga att filosofera, dvs. att med ledning av logiken tänka efter och förstå den yttersta orsaken, har vi dock möjlighet att på ett övertygat sätt inrymma Gud i vår upplevelse. Med föreställningen ovan om Guds existens är det lätt att förstå tillvarons mening både från vår sida och från Guds sida sett. Fullt utbyte av kärlek kräver ömsesidig förståelse mellan likasinnade, vilket vi ser som det högsta utbytet av tillvaron. Samma måste även gälla för Gud. På så sätt sammanfaller meningen med både vår och Guds tillvaro som ju är samma tillvaro.

Att Gud inte kan visa sig och tala till oss, som vi kan tala till varandra, beror på att helheten inte kan ha samma relation till delarna som delarna har till varandra. Därför är möjligheten att förstå Gud, på detta indirekta sätt via hela bildprojektion, erbjuden oss. På så sätt kan man säga att universums bild är Guds talan till oss vilken vi med förmågan till logiskt tänkande kan tolka och förstå.

3. Bilden av universum

Hela universum är som ett hologram, alltså som en gigantisk biografföreställning med tredimensionella bilder, och inte verklighetens existens. Genom att miljarder stjärnor oavbrutet lyser och vår jord roterar hänvisas vi varje natt till att vi lever inuti en jättelik tredimensionell kropp som vi upplever inifrån. Allting i vår verklighetsbild är funktion och kan därför börja och sluta och återkomma i vissa perioder. På så sätt är det tänkbart att vetenskapens teori om universums uppkomst har en realistisk grund. Men i så fall bara som ett konstaterande av universums periodicitet. Den ger dock inte någon förklaring av vare sig orsak eller mening.

4. Vår jord

Varje morgon släcks för oss bilden av universum genom att vår sol börjar belysa förhållandena på jorden. Här upplever vi förhållandena i verkligheten på nära håll. Det sker dels genom det utbyte som våra fysiologiska behov och tillfredsställelser erbjuder oss och dels genom samvaron med hela det biologiska skiktet som bildar ett enhetligt hushåll vilket vi kallar ekologi.

5. Biologi i frötillstånd

Eftersom ingenting i den pågående bildprojektioner kan bestå oförändrat utan oavbrutet måste förnyas, går allt liv på jorden från en början till ett slut. Början upplever vi som ett frötillstånd vilket lätt skapar tron att i fröet ligger livets början. Detta leder i sin tur till uppfattningen att verkligheten för övrigt består av död materia. Det irrationella i den gränsdragningen har man inom den kristna kulturen, med stöd av första Mosebok, förklarat så att Gud med ett direkt ingripande har skapat allt levande ur det döda stoftet.

När Wöhler 1828 bevisade att det inte finns någon gräns mellan det döda, oorganiska, och det levande, organiska, stoftet så tolkade man detta som ett bevis på att någon Gud inte finns. Då gjorde man misstaget att avskriva tanken på en levande orsak och därmed hela den filosofiska kulturen. Då började man att betrakta hela verkligheten som i grunden död, mekaniskt fungerande.

6. Biologi i utveckling

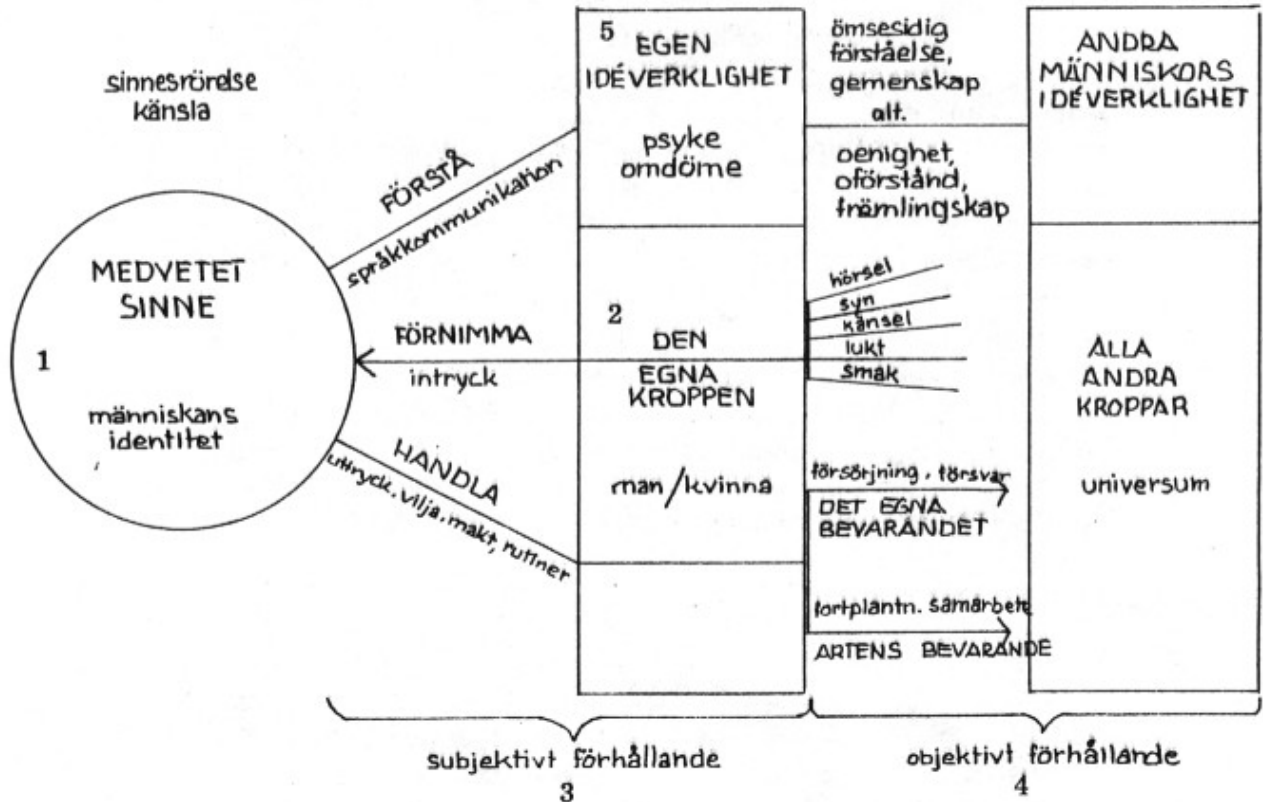
Alla kroppar utvecklas från ett frötillstånd till ett fullvuxet tillstånd och består under en viss tid som en aktiv del i den totala ekologin. För att hela den oavbrutet pågående utvecklingen ska kunna bestå så måste den nedbrytas i samma takt. Det är ordnat så att hela naturens hushåll består genom att den hela tiden äter upp sig själv. Om man glömmer bort att ekologin är ett slutet system kan man fastna för utvecklingstanken och tro att hela systemet med människan i toppen avser en vidare utveckling mot okända existensformer.

Att allting fröar av sig, och därmed bildar utgångsläget för nya generationer, har tidigare skapat det olösbara problemet om vad som är först: hönan eller ägget. Sådana olösbara problem, som kännetecknar dualismen, uppstår när man vill förstå funktionen, det förgängliga, som en sak för sig.

Förståelse innebär att förknippa funktion med en bestående källa som uttrycker funktionen, t.ex. solsken med solen eller fågelsång med fågeln. Någon form av källa, en form- eller existensupplevelse, måste vi därför ha för att få en ordnad verklighetsupplevelse och inte bara ett kaos av funktioner. Förknippningar av funktioner med de synliga formerna behöver vi för att kunna tillfredsställa våra existentiella behov och förhålla oss till omgivningen.

Inom filosofin däremot, där det gäller att förstå den yttersta orsaken, är det avgörande att fatta att alla dessa former som vi ser är ändamålsenliga skenformer – bilder – men inte själva existensen, det bestående.

Människan

Människans verkliga identitet är alltså det medvetna sinnet vilket ingår som en del av verklighetens existens vilken i sin tur är tänkt som Guds existens. Eftersom själva existensen är osynlig och opåtaglig kan vi aldrig i objektiv mening visa eller bevisa vår verkliga identitet. Vi kan bara anta att vi är ett medvetet sinne på basis av vår subjektiva erfarenhet av att finnas till.

Vår kropp är en del av hela den energiprojektion som vi upplever som verklighetens bild. Genom vår kropp blir hela verklighetsbilden uppenbarad för oss samtidigt som vi genom vår kropp blir uppenbarad för andra.

Allting i verklighetsbilden är dualistiskt (tvåpolärt) t.ex. ljus–mörker, värme–kyla, positiv–negativ laddning, levande–dött, uppbyggande–nedbrytande osv. Detta förhållande hänvisar oss till att bilden inte är den bestående, enhetliga verkligheten. Samma polaritet uttrycker sig i att hela den biologiska processen som bygger upp naturens hushåll drivs av förhållandet mellan två kön; manligt–kvinnligt.

När det filosofiska intresset att förstå den bestående verkligheten bakom den för-

gängliga, tvåpolära bilden glöms bort, kan människan inte komma fram till förståelse av sin verkliga identitet och därmed inte få någon känsla för att andra är lika. I stället börjar hon att uppleva sin identitet i bilden, då upplever människan sig dels som tänkande varelse, dels som könsvarelse. Det skapar främlingskap dels mellan de två könen och dels mellan individer på basis av olikheter i utseendet, förmågor och intellekt.

Den naturförmedlade medvetenheten

Vi är i grunden medvetna om tillvaron på samma naturbestämda sätt som djur. Den medvetenheten når oss dels genom nervsystemet som ett subjektivt intryck av tillståndet i vår kropp och dels genom de fem sinnen som ett objektivet intryck av tillståndet i den omgivande verkligheten.

Djur kan bara leva i nuet, i medvetenhet om verklighetens aktuellt pågående intryck, utan att ställa sig frågan ”Varför?” och intressera sig för bakgrundsförklaringar – hela sanningen. De följer bara sina existentiella behov utan att kunna filosofera och reflektera över meningen med det som de håller på med. Därför är det arterna som representerar ett bestämt ändamålsenligt omdöme inom naturens hushåll – individerna följer det för arten gällande omdömet som en programmering utan att själva veta om det.

Djurs omdöme är alltså inte individualiserat och därför fungerar naturens hushåll så perfekt, om vi bortser från människan.

Människans ”egen” verklighet

Människans naturförmedlade medvetenhet blir individualiserat genom språkinläringen. När barnen lär sig att tala måste de förknippa alla sina erfarenheter med ordsymboler. Så utvecklas varje barns egen språkförknippade idéverklighet eller begreppsverklighet som är förutsättningen för att kunna delta i den allmänna språkkommunikationen.

Genom denna idé- eller begreppsverklighet uppstår det mänskliga perspektivet som innebär att vi får en dubbelupplevelse av allting – en praktisk, verklighetsbaserad och en teoretisk, minnesbaserad. Den teoretiska ”verkligheten” är vår egen såtillvida att vi själva skapar, odlar och bär ansvaret för den. Tack vare den kan vi meddela alla våra subjektiva och objektiva erfarenheter till varandra. Det öppnar möjligheten för oss att fatta och uppleva ömsesidighet genom att kunna känna igen vår egen verklighetsupplevelse hos andra. Sedan kan vi också räkna oss fram till de andra arternas behov och därmed sammanhängande verklighetsupplevelse.

På så sätt blir alla människor medvetna om den behovsstyrda naturens globala enhet, den subjektiva likheten mellan allt levande, bakom den praktiskt taget absoluta objektiva olikheten där man inte ens kan finna t.ex. två ekblad som är helt lika. Upptäckten av ömsesidighet ger oss möjligheten till inlevelse. I den mån som vi kan känna igen våra behov och problem hos andra existenser kan vi få samma känsla för deras tillvaro som vi har för vår egen.

Så uppstår, parallellt med den naturförmedlade objektiva förståelsen, den subjektiva förståelsen som svarar för människans möjlighet till obegränsad kärlek.

När detta filosofiska mål för den mänskliga egenskapen glöms bort upphör människan att uppleva sitt teoretiska perspektiv på tillvaron som ett objektivt perspektiv på det subjektiva. I stället upplever hon det dels som ett subjektivt perspektiv på det objektiva och dels som ett objektivt perspektiv på det objektiva, vilket sker inom t.ex. vetenskapliga institutioner.

Därmed blockerar människan sin möjlighet till obegränsad kärlek eftersom de olösta filosofiska frågorna då uppenbarar sig i negativ mening som störningar. De visar sig som känsla av meningslöshet med tanke på alltings förgänglighet, som ångest med tanke på döden och som desorientering angående identitetsfrågan, vilket skapar känslan av främlingskap, som är frånvaron av den naturgivna förutsättningen för kärlek – ömsesidighetens upplevelse.

Därtill kommer, att man i frånvaron av filosofi lätt tolkar det teoretiska tidsperspektivet och det praktiska nu-perspektivet som två lika giltiga perspektiv med faran att man helt fastnar i tidsperspektivet.

Den historiska bakgrunden

Kort sammanfattning av de stora kulturernas och naturvetenskapens uppfattning om:

- Orsaken
- Människan
- Meningen
- Riktlinjer

Hinduismen

Ordet brahmanismen kommer från namnet på den indiska prästkasten Brahmanerna. Ordet hinduism är ett geografiskt begrepp som syftar på området kring floden Indus i Nordindien. I modern tid används brahmanism och hinduism omväxlande för det sociala och religiösa system som största delen av Indiens befolkning bekänner sig till.

Hinduismen har rötter från ca. 3000 fKr men har som religion inte stiftats av någon bestämd person utan vuxit fram kontinuerligt. Den kallas också den eviga religionen genom att visa män och gudomliga inkarnationer, t.ex. Rama, Krishna och Sankara, i alla tider har uppträtt för att på nytt sätt formulera den gamla sanningen.

Hinduismen har inte någon fast konstruerad dogmatik. Den bedriver inte någon mission i främmande länder och den inrymmer i sig en mångfald av gudar, trosriktningar och frälsningsvägar.

Alla levande väsen i allt är från födelsen åtskilda i anlag och uppgifter. Också inom mänskligheten finns det en mängd olika klasser. Överst i detta s.k. kastsystem står brahmanerna som utför offer och undervisar i "Veda". Därefter kommer kshatriya, krigarna, som sköter samhällsordningen. Sedan kommer vaishyas, näringsidkarna. Dessa tre högsta klasser går igenom en särskild invigningsceremoni och kallas därför "de två gånger födda" och har rätt att själva studera Veda, grundskriften. Efter de tre översta klasserna kommer shudras, som ska tjäna de tre högre klasserna. Lägst i det religiöst-sociala systemet står parias, de oberörbara, t.ex. gatsoppare etc.. Denna sociala organism anses bara kunna fungera om de olika klasserna samarbetar utan konflikter.

De äldsta grundskriften Veda-böckerna från ca. 1500 fKr och framåt innehåller bl.a. formler och offertexter för religiösa ceremonier. Upanishaderna från ca. 700

fKr och framåt är filosofiska texter om brahman, universums innersta väsen som ligger till grund för allting. ”Bhagavad-Gita” från ca. 300 fKr och framåt är en filosofisk lärodikt med betoning på hängivenhet till en personlig gudom.

Den enskilde kan efter hans andliga mognad välja någon av ”det Högsta väsendets” otaliga uppenbarelseformer. För den vise gäller det att vidga sitt medvetande och inse att han är ett med den yttersta verkligheten.

Om detta ter sig för avancerat får den enskilde föreställa sig en personlig gud och skapare, Brahma, och hängivenheten till Gud ersätter då visheten. För den som inte heller är mogen för detta representeras Gud av en staty i ett tempel. Ritualer ersätter då meditationen och rättfärdigt handlande ersätter kärlek.

Hinduismen är fortfarande den dominerande religionen i Indien (ca. 400 av Indiens 516 miljoner invånare) men är på väg att försvagas, speciellt i storstäderna.

Buddhismen

Buddhismen är en särform av den indiska religionen hinduismen. Buddhismens grundare, Gautama Buddha, levde i Indien ca. 500 fKr. Namnet Buddha – den upplyste – syftar på den upplysning han nådde i meditation sittande under ett rosenträd där han fick klarhet om sina tidigare existensformer, andra varelsers återdödelser och om lidandets grund. Lidandets grund är sinnesnjutning, livsbegär och okunnighet. Insikten befriade honom från ytterligare återfödelser och öppnade vägen till nirvana – ett tillstånd av evig ro. I stället för att omedelbart ingå i nirvana började han predika sin lära om lidandet och dess övervinnande.

Buddha betecknade vissa delar av den dåvarande indiska religionen som betydelselösa, t.ex. kastsystemet, offerväsendet och brahmanernas – prästernas – ställning. Han behöll dock de gamla indiska föreställningarna om karma och återfödelse. Buddha erkände inte någon personlig gud utan talade om en opersonlig världslag.

Hans anhängare delades i två grupper; dels lekmännen som levde i familj och hade ett världsligt yrke och höll fem moraliska bud, dels ”Orden” som bestod av munkar och nunnor vilka levde under starkt reglerade former i kyskhet och fattigdom.

Den ursprungliga grenen av buddhismen, hinayana – den lilla farkosten, är riktad till ett fåtal och bygger på försjunkande och insikt som är filosofiskt inriktad. Så småningom utvecklades även en folklig form av buddhism, mahayana – den stora farkosten, med tonvikt på aktiv kärlek till nästan, kulthandlingar och from dyrkan.

De texter i Theravadas som sägs återge Buddhas ord upptecknades ca. 200 år efter hans död. Buddhismen fick först spridning i Indien och på Ceylon. Den fick senare också fäste österut, Vietnam och Kambodja, och västerut, Afghanistan och östra Iran, samt på övärlden, Java, Sumatra och Borneo. I Kina fick buddhismen betydelse parallellt med konfucianismen och i Japan uppblandades den med nationalreligionen shintoismen.

Buddhismen omfattas i dagens läge av ca. 500 miljoner människor.

Universismen

Det system som är grunden för allt kinesiskt tänkande och har sitt ursprung ca. 3000 fKr kallas universismen. Himlen, jorden och människan utgör det enhetliga världsaltet som regeras av en allomfattande lag. Det finns ett samband mellan himlen därovan och människornas fysiska, psykiska och moraliska liv på jorden. De viktigaste gestalterna i kinesiskt tänkandet är Konfucius och Lao-Tse, vilka båda anses ha levt omkring år 500 fKr.

Konfucius ansåg att människans uppgift finns i utåtriktad verksamhet – att fylla sin samhällsroll. Han var en moralfilosof som förkunnade normer både för individens liv och för statens styrelse. Han bearbetade och förde vidare tidigare traditioner och samlade dem i fem s.k. kanoniska böcker, bl.a. I-King – Förvandlingarnas bok. Konfucius' åsikter har också förts vidare av hans lärjungar i form av samtal och anekdoter. Hans lära har vissa perioder haft karaktär av statsreligion i Kina med föreställningen om kejsaren som himlens representant.

Lao-Tse såg människans uppgift i inåtriktad kontemplation med målet att uppleva det obeskrivbara Tao, naturlagen och den eviga urkällan till allt vara. Han anges som författare till Tao-Te-Ching, boken om Tao. Konfucianismen och taoismen har funnits parallellt och präglat samhällslivet i Kina under mer än 2000 år.

Kristendomen

Historiskt sett har kristendomen utgått ur judendomen. Under den första tiden var den närmast att betrakta som en judisk sekt med samma heliga skrifter som judendomen. Några generationer efter Jesus' död fogades den samlade skrifter som nu utgör Nya testamentet till Gamla testamentet. Kristendomens centrum är Kristus' person, förkunnelse, liv, död och uppståndelse.

Jesus föddes troligtvis i Nasaret. Han tycks tidigt ha sysslat med religiösa frågor och fått djup kännedom om judendomens grundskrifter. När han var trettio år

gammal började han sin offentliga verksamhet som varade i ett till tre år. Den framgång Jesus hade i sin verksamhet blev störande för det judiska ledarskapet. De tog särskilt avstånd från hans ord i bergspredikan att det rätta sinnelaget är viktigare än ett liv efter lagens bokstav. Konflikten med det judiska ledarskapet ledde så småningom till att han anklagades för hädelse och korsfästes.

Hans lärjungar påstod dock bestämt att Kristus hade uppstått ur sin grav och visat sig för olika personer och till sist farit upp till himlen. Tanken på en kroppslig uppståndelse innebar att man gav Kristus person en speciell betydelse utöver hans lära, vilket fick stor inverkan på spridningen av kristendomen under historien.

Paulus introducerade sedan uppfattningen att lydnad av Moses lag inte kan rättfärdiga människan. Endast tron på Kristus och hans offerdöd leder till frälsning och evigt liv.

Jesus fränsade sig alla anspråk på att bli en jordisk kung – ”Mitt rike är icke av denna världen”. Han talar om sig själv som ”Människosonen” som på arameiska motsvarar ordet människa.

Gamla testamentets böcker författades under tiden mellan 950–100 fKr medan Nya testamentet skrevs mellan 60–100 år efter Kristus’ födelse.

Kristendomen med dess tre huvudriktningar; grekisk-ortodoxa, katolska och protestantiska kyrkan, omfattar i dag ca. en miljard människor. Europa blev kristendomens centrum men i och med upptäckten av nya kontinenter och världsdelar fick den en global spridning.

Islam

Islam betyder ”underkastelse” och avser att de troende ska vara underkastade Guds vilja. Islam står judendomen närmast. Gemensamma drag är att de tar avstånd från mångguderi och bildkult samt att de förväntar en messias och tror på den yttersta domen.

Gundaren av Islam eller muhammedanismen, Muhammed Ibn Abd-Allah, föddes år 570 i Mekka. Vid fyrtio års ålder framträdde han som profet. Muhammed trädde fram för sitt folk som en Guds profet och såg sig som den siste i en lång rad av profeter, där några av föregångarna var Noa, Abraham och Jesus. Han framhöll med eftertryck att han inte var gudomlig utan bara en människa som Allah utvalt till sitt sändebud. Muhammed hade fått impulser både från judendomen och kristendomen när han började att utveckla sin lära.

Kärnan i Muhammeds religiösa budskap är predikningar om den kommande domen. Han kom genom sina predikningar i så stor motsättning med de inflytelserika kretsarna i Mekka att han var tvungen att bryta upp och flytta till Medina tillsammans med sina anhängare.

Islams heliga skrift kallas Koranen. Den är en sammanställning av Muhammeds predikningar och uppenbarelser. Koranens innehåll räckte inte till för filosofiskt skolade tänkare och därför tolkade dessa innehållet symboliskt. Islams teologer och filosofer har flitigt diskuterat hur tron på människans fria vilja förhåller sig till Guds allmakt. Koranen fick sin slutgiltiga utformning strax efter Muhammeds död år 632.

Islam omfattar ungefär 750 miljoner troende och är spridd över ett bälte över norra Afrika österut genom Centralasien till Kina samt ner genom Indien till de Ostindiska öarna.

Islams utbredning var i början nära förknippad med de muhammedanska staternas maktsträvanden. Enligt profetens ursprungliga lära ska religion och stat bilda ett odelbart helt. Det är dock inte riktigt att påstå att omvändelsen till islam i en stor del av världen har skett enbart med svärdets hjälp. Islam värvade redan från början många proselyter genom den vinnande kraften i sina idéer och genom de sociala fördelar den erbjöd.

Orsaken

Hinduismen

I en filosofisk syn är yttervärldens mångfald en ”maya” – ett sken. Detta sken är en meningsfull verklighetsillusion som ständigt pågår. Bakom detta sken finns ett urväsen, det absoluta, ”brahman”. I folklig mening tänker man sig urväsendet som en övervärldslig personlighet som tänker, känner och handlar som en människa även om hans gestalt har många huvuden och armar och hans förmåga går utöver det mänskliga.

Liksom vakenhet och sömn följer på varandra hos människorna tänker man sig en serie världsskapelser och världsundergångar, Brahma-dagar, följda av perioder av fullständig vila, Brahma-nätter.

Dharma, den eviga lagen, uttrycker sig dels som den naturliga ordningen – att flo- derna flyter mot havet, att växterna utvecklas ur sina frön etc. – och dels som en social ordning för alla levande varelser.

Enligt den mycket spridda Shankya-filosofin finns det en ”urmateria” som under världsvilan befinner sig i ett outvecklat tillstånd. Urmateria utgörs av tre komponenter (gunas): Satva, lätthet och ljus; Rajas, rörelse och smärta; Tamas, tyngd och mörker. Under världsvilan är dessa tre gunas i jämvikt men vid världsskapelsen börjar de verka i förhållande till varandra på initiativ av urväsendet. Först uppstår finare och sedan gradvis allt grövre ämnen som tillsammans bildar ”världs- ägget”. Urväsendet tränger in i och befruktar världsägget för att sedan låta skapar- guden Brahma framgå ur sig för att inrätta världen enligt den eviga lagen, dharma.

Urväsendet uttrycker sig i form av tre gestalter: Brahma, Vishnu och Shiva – en treenighet som representerar urväsendet i dess funktioner som skapare, upprätt- hållare och förstörare av universum.

Ur Upanishaderna, Chandogya:

I begynnelsen var Varat, Ett Enda, utom Detta – intet. Somliga säger att i begynnel- sen var endast icke-vara, och att ur det föddes världsaltet. Hur skulle det kunnat vara så? Hur skulle vara kunna födas ur icke-vara? Nej, min son, i begynnelsen fanns Varat allena, Ett Enda och utom Detta intet. Han, Den Ende, tänkte för sig själv: Må jag bli många, må jag växa fram. Så skapade Han världsaltet ur sig själv, och när Han ur sig själv skapade världsaltet, gick Han in i varje varelse. Allt som är till har sitt jag i Honom allena. Av alla ting är Han det fina innersta Väsendet. Han är Sanningen. Han är Jaget. Och Det, Svetaketu, DET ÄR DU.

Buddhismen

Buddha förnekar inte att det finns större eller mindre gudar men ingen av dem är allsmäktig eller har skapat allt. Till och med den högste "Brahma" är underkastad växlingens eviga lag. Denna lag styr honom på samma sätt som lagen om dag och natt, sommar och vinter, död och återfödelse styr jordelivets värld.

Alla fenomen i vår värld är förgängliga. Det finns inga eviga materiella atomer, någon ursubstans eller odödliga själar. Världsprocessen har varken någon början eller slut och det finns inte någon gräns för världsrymden. Man räknar med en serie världsskapelser och världsundergångar och utgår ifrån att det finns ett oändligt antal världssystem.

Människan och den värld hon upplever består av oräkneliga antal faktorer, "dharma". Dharmas uppstår och förgås inte av en slump utan är underkastade en sträng lagbundenhet. De utgör de oändligt många uttrycksformerna för världslagen som manifesterar sig dels i kosmos' ändamålsenliga byggnad och dels via karma i världens moraliska ordning.

Exempel på dharmas är jord, vatten, luft, eld, livskraften, förnimmelserna, medvetandet. Allt, från vilken verkan kan utgå, kallas dharmas och karaktäriseras bäst som krafter. Dharmas äger bestånd en kort tid och försvinner sedan. Deras uppkomst betingas av närvaron av andra dharmas liksom uppkomsten av en växt förutsätter att det finns frön, jordmån, fuktighet, luft, etc.. De enda dharmas som är oförstörbara, som inte är avhängiga av andra dharmas, är det tomma rummet och nirvana.

Ur Buddha talade och sade:

10. Den fulländade människan bekymrar sig inte om hur världen kom till, ej heller betraktar hon det närvarande såsom fixerat i tiden eller fäster sitt hjärta vid en återfödelse inom någon speciell sfär.

Purabheda Sutta

22. Det finnes något ofött, något utan ursprung, oskapat och oformat. Fanns detta icke, skulle undflykten från det föddas, det ursprungsågandes, det skapades och det formades värld icke vara möjlig.

Udana

Universismen

Hela världsaltet ses som en jättelik organism i ständig förvandling där de olika delarna hela tiden påverkar varandra. Frågan om vad eller vem som är orsaken till

detta skeende besvaras inte entydigt men huvudtendensen är tanken på en personlig gudsprincip som omväxlande benämns ”Shan-Ti”, ”Himmelen” eller ”Tao”.

Shan-Ti, härskaren därovan, finns på himlens fasta punkt, polstjärnan, och iakttar hela världsskeendet. Han är upphovsman till allt som sker, men är själv överksam. Han har dock inga egenskaper som skulle kunna ge någon emotionell relation till människan. Främst är Shan-Ti en personifikation av den ordning som manifesterar sig i naturen.

Tao betyder väg och ses dels som naturlagen och dels som ur-varat. Taos övre sida betecknar substansen, väsendet, som drar sig undan vår föreställning och bara kan anas. Taos undre sida betecknar dess insats i sinnevärlden, som kan bli föremål för mänsklig forskning.

Ur Taos polära uppdelning yang och yin – treenigheten – framgår himmel och jord. Himlen är ett manligt yang-väsen och jorden är ett kvinnligt yin-väsen. Yang och Yin frambringar i samverkan årstiderna och den organiska världen som sedan fortplantar sig med hjälp av frö och sädesvätska. Himlen – yang – är själ och befinner sig i rörelse. Jorden – yin – är kropp och befinner sig i vila.

Ur Tao-Te-Ching:

21. Den stora dygdens form den utgår ifrån tao. Tao såsom föremål är ofattbart, osynligt. Ofattbart, osynligt! I det finns urbilderna. Osynligt, ofattbart! I det finns tingen. Outgrundligt, hemlighetsfullt! /.../ Ifrån urtiden intill nu har dess namn ej gått förlorat. Här ligger möjligheten till att förstå hur allt blivit till. Varigenom skall jag förstå, att det förhåller sig så med allt vad begynnelse heter? Jo, just genom detta (tao).

Kristendomen

Enligt det Gamla testamentet är Gud det enda fullkomliga väsen som existerar av sig självt från evighet till evighet. Gud är vidare oföränderlig och alltet och allt vad däri är, är beroende av honom. Gud är ett personligt andeväsen som är omätlig, allestädes närvarande, allvetande, allvis, allsmäktig, världens skapare och upphovsman till dess ordning, världens laggivare och domare. I det Gamla testamentet beskrivs Gud som allsmäktig, ”Herren”, som råder över sin skapelse och straffar och förlåter människan.

I det Nya testamentet talar Kristus om Gud som ”Fadern i himlen” som älskar människan. I sin lära om Gud betonar han Guds godhet: ”en finnes som är god”.

Enligt den vanliga tolkningen av skapelseberättelsen i första Moseboken har världen skapats av Gud ur ”intet”. Världen är skapad i tiden, dvs. före världens

skapelse existerade endast Gud. Gud upprätthåller och regerar världen. Han leder den med nåd, vishet och makt mot sina mål.

I Nya testamentet beskrivs skapelsen på ett annorlunda sätt än i Gamla testamentet. Här talas det om det grekiska logos – ordet. ”I begynnelsen var Ordet och Ordet var hos Gud, och ordet var Gud. Detta var i begynnelsen hos Gud. Genom det har allt blivit till, och utan det har intet blivit till som är till.”

Den kristna kyrkan talar om Guds treenighet – fadern, sonen och den heliga anden – men betonar monoteismen, dvs. tron på en gud. Man anser att Jesus är identisk med sonen.

Ur Bibeln, 1 Mos. 1:1-5:

1 Kapitlet – Skapelsen

I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. Ps 33:6. 90:2. 101:2 t. 136:5 t. Joh. 1:3. Kol. 1:16. Hebr. 11:3.

2. Och jorden var öde och tom, och mörker var över djupet, och Guds Ande svävade över vattnet.

3. Och Gud sade ’Varde ljus’; och det vart ljus. 2 Kor. 4:6.

4. Och Gud såg att ljuset var gott; och Gud skilde ljuset från mörkret.

5. Och Gud kallade ljuset dag, och mörkret kallade han natt. Och det vart afton, och det vart morgon, den första dagen.

Islam

Allah är ett evigt, unikt väsen som varken fötts eller avlats. Han är alltings skapare och universums allsmäktige härskare. Allah är osynlig, utan gestalt och inte bunden vid någon ort. Till hans existens hör sju attribut: liv, vetande, syn, hörsel, vilja, allmakt och tal.

Endast Allah kan, i absolut mening, handla utifrån sig själv. Allt levande och livlöst är beroende av honom och underkastat hans vilja. Det är han som frambringar allt. Han är också upphovsmannen till alla goda och onda gärningar. Han är inte bunden vid några normer: ”han förlåter vem han vill och straffar vem han vill”. I islam finns inte tanken på någon självständig och ond makt i förhållande till Allah. Det som för oss ter sig som lagbundenhet beror på att Allah i regel låter naturen följa en bestämd gång. Men om Allah vill kan han när som helst upphäva denna ”naturvana”.

Världen har skapats av intet på Allahs ord ”varde”. Enligt koranen skapade han sju himlar och sju jordar. Himlarna ligger i våningar ovanpå varandra. En vanlig uppfattning är att det ovanför dessa himlar finns ytterligare sju hav av ljus och ytterst själva paradiset med dess sju avdelningar. Under jorden finns sex helveten.

Världens skapelse fullbordades på sex dagar. De första dagarna skapade Allah jorden, de följande allt vad som finns på jorden och de sista dagarna skapade han himlarna. Koranen tar bestämt avstånd från den kristna treenighetslärans ”treguder”.

Ur Koranen:

112. ENHETNS SURA

I Allahs namn, Allförbarmarens: [Bekännelse om Allahs enhet] Säg: ”Allah är den ende, ensam och evig Gud, han som aldrig förvandlas. Avlar gör han icke liksom han själv ej är avlad, intet väsen är honom likt.

Människan

Hinduismen

Världen befolkas av ett oändligt antal levande varelser: växter, djur, människor, andar, demoner och halvgudar. Mellan människor och djur finns bara en gradskillnad. Varje väsen består av en andlig själ – atman – och en mer eller mindre materiell kropp.

Själen som existerar tidlöst utan början och slut anlägger ständigt nya kroppar av skilda slag i enlighet med karma, de goda och onda gärningar som den utfört. Under sin vandring från den döda kroppen till den nya kroppen är själen omgiven av en osynlig kropp av ”fin” materia som bär organen för varseblivning, minne, fantasi, vilja etc..

Under natten, i tillståndet av djup sömn, ingår själen i det ”all-ena” och återvänder vid uppvaknandet till mångfaldens värld.

Människan i egenskap av själ är oförgänglig men har försatts i den förgängliga materiella tillvaron som inte har verklig existens. Eftersom hon tror sig vara sin förgängliga kropp upplever hon rädsla och lidande. Först när hon befriar sig från sin okunnighet om den materiella världens karaktär, ifrågasätter sitt lidande och ställer frågor om det Absolutas, brahmans, natur börjar hon bli människa i egentlig mening, dvs. bruka sin mänskliga förmåga.

Kastväsendet och dess rangordning har bara giltighet för den existens som är vänd mot världen och sammanhänger med karma, handlingarnas konsekvenser från tidigare existenser. Däremot kan alla människor oavsett kasttillhörighet uppnå andlig fulländning, frälsning, men här finns en annan rangordning som visar hur nära eller långt ifrån frälsningen individen befinner sig. Frälsningen, ”samsara”, är en befrielse ur kretsloppet och kan bara uppnås genom att utplåna sin okunnighet och avsäga sig sina begär.

Ur Upanishaderna:

Vet att Jaget är passageraren och kroppen vagnen, att förnuftet är körsvennen och sinnet tyglarna. De vise säger att sinnena är hästarna. Vägarna på vilka de springer är begärens irrgångar. När Jaget är förbundet med kroppen, sinnena och förnimmelseförmågan, kallas Det av de vise ’Det som gläder sig’!

Katha

Buddhismen

Alla delar av världssystemet upp till Brahmas himmel är underkastade periodiskt

återkommande uppkomst och undergång. I början av vår världs uppkomst råder ett paradiskt tillstånd på jorden. Människorna är könlösa ljusvarelser som endast behöver subtil näring och inte behöver arbeta.

Med tiden uppstår begär och detta syndafall leder till att människorna börjar använda kraftigare föda, odla jorden, bygga hus och utse en konung. Så uppstår kasterna och det moraliska förfallet fortsätter i tusentals år och slutar med att en stor del av människorna tar livet av varandra i ett stort krig. Några fridsamma varelser som dragit sig tillbaka till skogarna lägger nu grunden för en ny och bättre kultur.

Det finns inte någon oförstörbar själ utan i stället en föränderlig summa av faktorer som finner sitt hölje i en fysisk kropp. Dessa faktorer upphör inte genom döden utan fortsätter att verka på andra sidan den fysiska kroppens sönderfall och skapar grunden för en ny individs liv, en arvtagare till den avlidnes alla goda och onda handlingar.

Vad som alltså förefaller oss vara en enhetlig personlighet är ett knippe dharmas av olika slag vilka förenats till ett skenbart helt.

Det sammanbindande ledet mellan den gamla och den nya existensen är viljeimpulserna, begäret, livstörsten. Återfödelsen kan ske i vilken som helst av universums myriader världar. Var och när återfödelsen ska ske avgör vederbörande själ genom sina handlingar – karma. Det är ett omfattande bokslut som sköts av tillvarons lagbundenhets egen bokföringsapparat.

Genom insikten att allt jordiskt är förgängligt och fullt av lidande har man nått utgångspunkten för vägen till frälsningen. Genom att avhålla sig från det onda, göra goda gärningar och genom meditation rena sitt hjärta, kommer man stegvis till nirvana och återupphäver återfödelsen.

Ur Buddha talade och sade:

Tvillingverserna

Allt vad vi är, det är resultatet av vad vi har tänkt. Det är grundat på våra tankar, uppbyggt av våra tankar. Om någon talar eller handlar i ond avsikt, följer honom lidandet som vagnens hjul följer dragoxens fot.

Allt vad vi är, det är resultatet av vad vi har tänkt. Det är grundat på våra tankar, uppbyggt av våra tankar. Om någon talar eller handlar i god avsikt, följer honom lyckan liksom en skugga som aldrig lämnar honom.

Universismen

Människan uppstår genom samverkan mellan himmel och jord. Himlen ger henne det andliga subtila yang-elementet och jorden ger henne det grova yin-elementet.

Själen ses som ett individuellt väsen som kan fortbestå kortare eller längre tid efter skilsmässan från kroppen. Den starka betoningen på vördnad för förfädernas andar bygger på föreställningen att de avlidna på något sätt är närvarande.

Harmoni råder i allt och då måste detta gälla även för människan. Således ser man människan som av naturen god medan allt ont hos henne beror på bristande insikt. För att undvika vanföreställningar som stör harmonin måste hon skaffa sig insikt och kunskap genom att studera det förgångna och efterlikna moraliska förebilder.

Den stora massans tro bestäms dock av föreställningen att det finns oräkneliga goda och onda andar som svävar omkring överallt och som kan skänka välsignelse eller vålla skada.

Ur Tao-Te-Ching (XVI):

Att känna evigheten är klarhet.
Att ej känna evigheten är förvildning och olycka.
Att känna evigheten gör fördragsam.
Den som är fördragsam är rättvis.
Att vara rättvis är att vara konung.
Att vara konung är att vara himmelsk.
Att vara himmelsk är att vara lik Tao.
Att vara lik Tao är att fortleva.
Dör än kroppen, är det ej därmed slut.

Kristendomen

Enligt Gamla testamentets skapelseberättelse skapade Gud först människan till sin avbild, därefter formade, danade, han människans kropp av jordens stoft och inblåste livsande i henne. Gud skapade först Adam (den förste mannen) och därefter Eva (den första kvinnan) av ett av Adams revben. De levde ett saligt liv i paradiset. De behärskade totalt sinnligheten, dvs. det fanns inga fysiska begär hos dem som stod i strid med anden, och inte heller skämdes de för sin nakenhet.

Innan Gud danade människan på jorden fanns också av Gud skapade osynliga personliga andeväsen utrustade med förstånd och vilja, vilka för vissa syften kan anta en synlig kropp. Dessa väsen som är Guds tjänare kallas änglar.

Människans likhet med Gud består i att hon till skillnad från djuren är utrustad

med en odödlig, andlig, förnuftig själ och äger fri vilja. Anden, som är av evighetsnatur, kan utöva kontroll på själslivet. Anden är centrum för människans etiska, moraliska och religiösa liv. Själens utövar kontroll över kroppen.

Idén om reinkarnationen har funnits inom kristendomen men avskaffades på ett kyrkomöte år 553.

Från det ögonblick då Gud skapade änglarna ägde de en fullkomlig kunskap om Gud, dock satte Gud dem på prov. En del av änglarna bestod inte provet. Förblindande av högmod avföll de från Gud och störtades ner i underjorden. De kan dock tidvis lämna sin vistelseort för att fresta människorna och förleda dem till synd, men de kan inte göra något utan att Gud tillåter det. ”Djävlarernas” vilja är inte längre fri, utan de har endast möjlighet att välja mellan olika handlingar.

En av de fallna änglarna – Satan – tog sig in i paradiset genom att ta sin boning i ormen och förleda Eva att äta av frukten på det förbjudna trädet; kunskapens träd. Eva bjöd sedan Adam att äta av frukten. Genom denna synd, att de ätit av frukten på kunskapens träd, blev de utdrivna ur paradiset. Synden kom att gå i arv till alla Adams efterkommande.

Ur Bibeln, Apg. 17:26-28:

26. Och han har skapat människosläktets alla folk, alla från en enda stamfader, till att bosätta sig utöver hela jorden; och han har fastställt för dem bestämda tider och utstakat de gränser, inom vilka de skola bo. 5 Mos 32:8

27. detta för att de skola söka Gud, om de till äventyrs skulle kunna treva sig fram till honom och finna honom; fastän han ju icke är långt ifrån någon enda av oss. Ps.145:18 Jes.55:6 Jer.23:23 Vish.13:6. Rom 1:20

28. Ty i honom är det, som vi leva och röra oss och äro till, såsom ock några av edra egna skalder hava sagt: ”Vi äro ju ock av hans släkt.” Job.10:12 12:10

Islam

De levande varelserna indelas i olika kategorier. De mest fullkomliga är änglarna, som Allah skapat av ljuset. De är könlösa varelser som varken äter eller dricker. De viktigaste änglarna är följande: Gabriel som under tjugotre år meddelade profeten Koranens innehåll, Mikail som ger regn och näring, Azrail som är dödens ängel.

Allah skapade urmänniskan Adam av lera och vatten och inblåste livsande i honom. Efter Adams skapelse lät Allah först hela mänskligheten utgå ur Adams rygg och avlägsna trosbekännelsen. Sedan förde han den åter tillbaka till Adams rygg och samlade själarna i ett skrin på sin tron. Där väntar de, tills tiden är inne för deras födelse då de kan förenas med de kroppar som är bestämda åt dem. Vid dö-

den skiljs själ och kropp åt för att åter förenas vid uppståndelsen på den yttersta dagen.

Shaitan eller Diablos var ursprungligen en ängel. Han utstöttes ur paradiset eftersom han av högmod inte ville kasta sig ner inför den av lera skapade Adam. Tillammans med sina underdjävlar försöker han locka människorna till ondska, tills han själv förintas vid världsdomen.

Det första människoparet var Adam och Eva, och om dem berättas liknande legender som i Bibeln. Genom syndafallet har mänskligheten inte belastats med någon arvssynd, eftersom Adam ångrade sin skuld och fick förlåtelse.

Adam var den förste profeten, som undervisade mänskligheten på grundval av gudomliga uppenbarelser. Efter honom följde flera andra profeter, bl.a. Muhammed.

Ur Koranen:

76. Människans Sura – Om människan och hennes lott

I varje människas liv finns en tid då hon var alltför obetydlig att kunna nämnas [i moderlivet]. I sanning, vi skapade människan av en sammansmält spermadroppe för att pröva henne, och vi har givit henne hörsel och syn. Vi har också visat henne den rätta vägen, hon må vara tacksam eller otacksam. I sanning: för de otrogna har vi berett kedjor, halsjäm och helvetets eld. Men de rättfärdiga skall få dricka ur en bägare vari kamfer blandats, från en brunn ur vilken Allahs tjänare dricker.

Meningen

Hinduismen

I Bhagavad-Gita sägs att alla levande varelsers, dvs. de i helheten ingående delarnas mening, är att tjäna ”Gudomens högsta personlighet”. Detta tjänande ger glädje och tillfredsställelse också åt de ingående delarna.

Läran om karma och själavandringen är central. I den världsliga existensen är målet att genom goda gärningar få en god återfödelseform. Men även den lyckligaste existensform tar slut någon gång och den som lärt känna den världsliga strävans förgänglighet inriktar sig i stället på en oförgänglig frälsning. Denna frälsning kan man nå på olika vägar, bl.a. genom kärlek och hängivenhet (bhakti) till den personliga Gudomen, för genom hans ”nåd” bli befriad från allt som binder en vid den förgängliga världen.

Enligt de i egentlig mening filosofiska skolorna måste dock människan själv komma till insikt om den materiella världens, mayas, förgängliga natur. Genom den insikten kan hon tygla sin lidelse och därigenom förebygga ny karma och förinta sin karma från tidigare existenser. Det som krävs är dels insikt om Gudomens och själens enhet och dels insikt om olikheten mellan själ (bestående) och det som vi kallar materia (förgängligt). Denna insikt får inte bara vara teoretisk utan måste bestå av intuitiv kunskap som förbereds genom studium av heliga texter och regelbundna meditationsövningar.

Då människan har uppnått frälsning eller insikt kommer hennes handlingar att sammanfalla med ”det högsta medvetandets” vilja, och det kommer att göra henne lycklig.

Situationen för den frälste efter döden beskrivs på olika sätt, ibland som ett uppgående i Gudomen men vanligare som en fortsatt individuell existens i en överjordisk tillvaro.

Ur Bhagavad-Gita, kap. 10, vers 7–8:

Ty jag är alltings Fader, och i Mig har allt sitt ursprung; – de som fatta detta, – de vise, – dyrka Mig, och hava del i Min natur. – De minnas alltid Mig, med livet dolt i Mig, och ledande varandra grad för grad, samtalande om Mig alltjämt, de hava frid och lycka.

Ur Upanishaderna, Svetasvatara:

I själva verket är du alltid förenad med Gud. Men du måste veta det. Därutöver finns intet mer att veta. Meditera, och du kommer att förstå att ande, materia och Maya (den kraft som förenar ande och materia) endast är tre olika sidor av Brahman, den

Enda Verkligheten.

Buddhismen

Buddhismen vill vara en frälsningsväg för enskilda individer. Helhetens väl utgör en glädjande följd och en vacker biprodukt av den enskildes rätta handlande, men det är inte något yttersta mål för vars skull "lagens hjul" sätts i rörelse. Livet är lidande eftersom allt är förgängligt och även den lyckligaste människa är underkastad sjukdom, åldrande och död.

Lidandet kan bara försvinna om begäret och de andra lidelserna som åstadkommer återfödelsena kan förintas. Det kan endast ske så småningom under loppet av många existenser. Det gäller ett stegvis framåtskridande mot frälsningen där först de grova, moraliska felen avlägsnas i det världsliga livet och sedan, genom andlig askes, utgallras även de finare formerna av lidelse.

Det som leder till frälsningen är inte det överdrivna självplågeriet eller hängivelsen åt sinnens njutningar, utan vägen i mitten – en måttfull världsförsakelse. Vägen till upphävandet av lidandet är den heliga åttafaldiga vägen: rätt tro, rätt beslut, rätt tal, rätt handlande, rätt liv, rätt strävan, rätt minne, rätt försjunkande.

När man förvärvat den fullständiga friheten från lidelser har man nått målet och är en Buddha – en upphöjd fullkomnad människa. Man vandrar visserligen fortfarande på jorden, men genom döden ingår man i nirvanas eviga ro.

I förhållande till världen som befinner sig i ständig rörelse är nirvana ett vilande vara. För den vise är det den enda sanna saliga realiteten som består när alla de förgängliga dharmas är borta.

Ur Buddha talade och sade:

Den största lycka en människa kan föreställa sig är äktenskapets band, som samman knyter två älskande hjärtan. Men det finns en ännu större lycka, och det är att överlämna sig åt sanningen. Döden skall skilja man och hustru åt, men aldrig skall döden göra den ont som har förenat sig med sanningen.

Universismen

De stora livsfrågorna om alltings orsak och mening ställs i bakgrunden av både Konfucius och Lao-Tse. Konfucius betonar i stället handling och Lao-Tse framhåller att Tao, det yttersta gränsbegreppet, ligger bortom ord och tystnad.

Harmoni med kosmos, alltet, är grunden för en lycklig tillvaro. Därför måste människans främsta strävan vara att lära känna världsförloppet, så att hon kan

inordna sig i dess ordning. Ett viktigt hjälpmedel är då I-King – Förvandlingarnas bok – vars symboler tolkas intuitivt. Vidare kan hon studera astrologi, tal- och färgsymbolik och meteorologiska fenomen.

Människan måste i sin etiska hållning följa ”himlens” upphöjda exempel. Den som inte följer världslagens väg utan strävar mot själviska mål råkar i olycka.

För att uppleva sinnesro och vinna insikt kan man inom taoismen använda meditation, försjunkande; att hålla sinnesintrycken och medvetandet om den egna personligheten borta och därmed nå ett tillstånd av trascendens. Då blir tänkandet som en spegel för ”världsanden” och människan kan uppleva ”högsta lycka”. I den folkliga tron finns tanken att de avlidna belönas i en himmel eller straffas i ett helvete – något som dock är främmande för de stora kinesiska tänkarna.

Ur lun yü (XXXI):

Mästaren sade: Den upphöjdes mål är sanningen; födan är icke hans mål. Den som plöjer råkar stundom i nöd; den som söker lärdom kan finna lön. Den upphöjde ängslas att han icke skall nå sanningen; han ängslas icke att fattigdom skall komma över honom.

Kristendomen

Guds avsikt med skapelsen är att göra sin fullkomlighet känd genom de skapade varelserna. Människans uppgift är enligt Gamla testamentet att i ödmjukhet och lydnad ära och tjäna Gud.

Enligt skapelseberättelsen i Gamla testamentet är världen skapad för människans väl. Jorden och himlakropparna, djuren och växterna har inte något självändamål utan finns endast till för människans skull. Människan intar en särställning; hon är skapelsens krona och det för hennes skull världsskeendet tilldrar sig.

Enligt Kristus är målet för människolivet att leva i kärlek till Gud och medmänniskorna.

Genom att Adam, mänsklighetens stamfader, var olydig mot Gud blev hela mänskligheten syndig och gick miste om det eviga livet i paradiset.

I Nya testamentet introducerar Paulus tanken att människan på grund av arvsyn- den inte av egen kraft kan bryta det ”ondas” inflytande. Befrielsen från synden kan bara ske genom Guds nåd, som uttrycks genom att han låter sin son – Kristus – lida ett ställföreträdande försoningsoffer för hela mänskligheten. När människan tror på Kristus inträder en fullständig sinnesändring – frälsning – så att hon avsä-

ger sig alla syndiga handlingar och blir delaktig av det eviga livet.

Som domare belönar Gud allt gott och bestraffar allt ont. Straffet verkställs i många fall redan under jordelivet. När själen genom döden blivit skild från kroppen blir den dömd och får sina gärningars lön. De rättfärdiga får alltefter sina förtjänster del i saligheten i högre eller lägre grad, ”I min faders hus finns många boningar.” De som förkastar den sanna tron kommer efter döden till helvetet. Alltefter syndernas svårighetsgrad undergår de olika straff.

Ur Bibeln, Matt. 6:31-33:

31. Så gören eder nu icke bekymmer, och sägen icke: ’Vad skola vi äta?’ eller: ’Vad skola vi dricka?’ eller: ’Vad skola vi kläda oss med?’

32. Efter allt detta söka ju hedningarna, och eder himmelske Fader vet att I behöven allt detta. Ps. 55:23.

33. Nej, söken först efter hans rike och hans rättfärdighet, så skall också allt detta andra tillfalla eder.

Islam

Människan utgör skapelsens egentliga syfte. Allah har för människan brett ut jorden som en matta och spänt upp himlen som ett tak. Också djuren och växterna har skapats helt och hållet för människornas skull, för att ge henne föda och kläder, bära hennes bördor och tjäna henne på annat sätt.

Vid frågan varför Allah skapat världen, låter man honom svara med följande ord: ”Jag var en förborgad skatt men ville göra mig känd, och därför skapade jag världen.”

Människans uppgift är att underkasta sig Allah och lyda hans vilja som den blivit känd genom Koranen.

Eftertänksamhet betraktas som en form av fromhet, och vetande och förnuft framställs som det Allah skapade först av allt.

Vid den yttersta domen ska Allah låta de goda människorna få del av paradiset och de onda av den eviga helveteseldens kval.

Ur Koranen:

Om paradiset och helvetet

Men den som tror och gör vad gott är – och vi pålägger ingen själ mer än vad hon förmår utföra – de hör himmelriket till och där skall de evinnerligen förbli. Och ur deras hjärtan skall vi avlägsna allt groll och all jordisk fiendskap.

Riktlinjer

Hinduismen

Kastordningen föreskriver i detalj vad medlemmarna i varje kast ska göra och vad de måste undvika. Dessa regelsystem gäller inte generellt utan är olika inom olika kaster.

Särskilda invigningsriter finns för manliga medlemmar i de tre högsta kasterna. De får bl.a. lära sig hemliga mantras att upprepa varje dag livet igenom. Unga brahminer lämnar föräldrarna efter invigningen och får under ledning av en lärare (guru) lära sig ceremonier och studera de heliga texterna.

Enligt en tradition finns fyra livsmål:

- Pliktuppfyllelse,
- Rikedom, materiell lycka,
- Sexuell tillfredsställelse,
- Frälsning, befrielse från återfödelse.

Pliktuppfyllelsen står för plikterna mot föräldrar och överhet och för den vänlighet och hjälpsamhet man ska visa mot andra människor. Denna sociala inställning utgör dock mera ett samlande av förtjänster för egen del än en delaktighet och medkänsla i andras behov och lidanden.

Varje individs öde är en nödvändig följd av de gärningar som han utfört i ett tidigare liv. Den som lever ett värdigt liv på jorden återföds som brahmin eller krigare medan den som lever ett ovärdigt liv återföds som utstött ur samhället, eller som hund, svin etc.

Som hjälpmedel på väg mot frälsningen kan man använda olika övningar. De kallas yoga, förening, och har olika former, t.ex:

- Karma-yoga (gärningens väg) som bygger på att öva goda gärningar. De leder inte fram till frälsning men är en nödvändig förberedelse för de följande vägarna.
- Bakti-yoga (gudshängivenhetens väg) där man strävar efter att förenas med Gudomen genom tjänande, dyrkan och hängivenhet, bl.a. med hjälp av sånger och mantras (heliga ord) som ger uttryck för glödande gudskärlek.
- Jnana-yoga (kunskapens väg) som avser förståelse och därigenom utvecklad verklig upplevelse av att ens innersta jag är ett med den gudomliga brahman.

”Behandla andra såsom du själv vill bli behandlad.”

Krishna

Buddhismen

Det rätta beteendet regleras av Buddhas tio budord av vilka de fem första gäller för troende lekmän:

1. Att inte döda något levande väsen – varför buddhisten är vegetarian.
2. Icke stjäla.
3. Icke begå äktenskapsbrott.
4. Icke förtära rusdrycker.
5. Icke ljuga.

För munkarna tillkommer:

1. Att icke äta på eftermiddagen.
2. Icke roa sig.
3. Icke pryda sig.
4. Icke ligga bekvämt.
5. Icke ta emot pengar.

Det finns inte någon Gud som utfärdat förbud och som straffar människan om hon bryter mot dem. Därför är de buddhistiska buden rena moralbud, dvs. föreskrifter som skall göra det möjligt att leva i överensstämmelse med världslagen, den moraliska världsordningen. Den som följer världsordningen kommer så småningom från ”samsaras” strand på denna sidan till ”nrvanas” strand på den andra.

Det oöverträffade sättet att förvärva religiös förtjänst är välvilja. Den finns hos den vise, dvs. den som har kunskap om världslagen och är fri från alla begär. Detta andliga jämnmod gör det omöjligt att hysa känslor av vrede eller hat.

Ledningen inom det religiösa livet har alltid legat i händerna på munkarna som lever i kloster och för en tillvaro vigd åt meditation och som vid vissa tider ger undervisning åt lekmännen.

Från början var buddismen en lära för de vise och lade mer vikt vid kvaliteten hos sina anhängare än kvantiteten. Den kunde dock bara i en begränsad skala tillfredsställa den stora massans religiösa behov. För att möta dessa behov har senare utvecklats kulthandlingar, andaktsformer och ceremonier, men till sitt innersta väsen har dock karaktären av filosofi bevarats.

Buddismen har inte krävt av sina anhängare att avbryta förbindelserna med andra

religioner. Man betraktar andra trosformer som värdefulla om än ofullkomliga förstadier till den högsta sanningen, förkunnad av Buddha.

”Sörj för dina vänner och förtrogna genom att behandla dem som du behandlar dig själv.”

Buddha

Universismen

Härskaren över Kina – mittens rike – sågs som himlens representant och ansvarig för ordningen på jorden. Därmed var det helt avgörande att kejsaren själv följde och även ledde sina undersåtar enligt himlens ordning. Därför har de kinesiska tänkarna noga gått igenom och anvisat detaljerade krav och moraliska principer för den ideala regenten och därmed skapat riktlinjer även för medborgaren. Regenten ska vara både överseende och bestämd, uppriktig och hövlig, sträng och rättvis, etc.

Hela statslivets problem och statens liv fick en religiös dimension; undersåten är skyldig fursten kärlek och trohet, liksom sonen i förhållande till fadern inom familjen. Familjen är den grundläggande samhällsinstitutionen, men pieteten och vördnaden inom familjen ska vidgas till att också omfatta hela jorden.

Eftersom man ansåg riter som oumbärliga för att regera över människor, skapades regler för förfäderskult; begravningar, bröllop etc. Att frambära offer spelar stor roll i dessa riter eftersom man ansåg att offra är ett djupt rotat behov hos människan.

Både konfucianismen och taoismens skrifter har en utpräglat filosofisk karaktär och studerades huvudsakligen av ett intellektuellt överskikt.

Gör inte andra vad du inte vill att andra skola göra dig

Konfucius

Mot den som är god mot mig är jag god och mot dem som inte är goda mot mig är jag också god.

Lao-Tse

Kristendomen

Liksom inom judendomen är det inom kristendomen människans plikt att lyda Guds lag sådan den sammanfattas i de tio budorden:

1. Du skall inga andra gudar hava jämte mig.
2. Du skall icke missbruka Herren din Guds namn.

3. Tänk på sabbatsdagen så att du helgar den.
4. Hedra din fader och moder på det att det må gå dig väl och du må leva länge i ditt land.
5. Du skall icke dräpa.
6. Du skall icke begå äktenskapsbrott.
7. Du skall icke stjäla.
8. Du skall icke bära falsk vittnesbörd mot din nästa.
9. Du skall icke hava begärelse till din nästas hus.
10. Du skall icke hava begärelse till din nästas hustru, ej heller till hans tjänare eller tjänarinna.

I Nya testamentet betonas särskilt kärleksbudet och dess tillämpning mellan människorna.

Jesus sammanfattade sin etiska lära i två bud ur Gamla testamentet: ”Du skall älska Herren, din Gud, av allt ditt hjärta och av all din själ, av all din kraft och av allt ditt förstånd, ... och älska din nästa som dig själv.”

Människan skall ”råda” över skapelsen och har därigenom ett särskilt ansvar som skiljer henne från skapelsen i övrigt.

Jesus skapade inte något nytt teologiskt system utan gav de gamla sanningarna ett tydligt uttryck i liknelser. Gentemot all yttre laggärning betonar han det rena sinnelaget, och han betonar också att Guds rike inte är av ”denna världen”; ”Vad hjälper det en människa om hon vinner hela världen men förlorar sin själ.”

Allt vad I viljen att människorna skola göra eder, det skolen I och göra dem.

Jesus

Islam

Islams fem grundpelare är:

1. Trosbekännelsen: Det finns ingen gud utom Allah, och Muhammed är hans profet.
2. Den rituella bönen: Den äger rum fem gånger om dagen, och de bedjande skall vända sina ansikten mot Mekka.
3. Fastan: Den varar under hela månaden ramadan, från solens uppgång till dess nedgång varje dag.
4. Allmosan: Den är en avgift som enligt bestämda föreskrifter upptas kontant eller in natura för religiösa och sociala ändamål.

5. Vallfärden till Mekka: Den skall företas av varje rättrogen muslim åtminstone en gång under livstiden, om han är i stånd därtill.

Den islamska rätten, Sharia-rätten, betyder ordagrant: ”rätt väg”. Det är främst Koranen som utgör grunden för rättsfrågorna. Koranen kompletterades senare med traditionen, som i den islamska rätten kallas för hadith eller sunna. Sunna är en nedtecknad legendkodex om hur Muhammed skulle ha handlat i olika situationer.

Inom familjen är mannen hustruns och barnens förmyndare, genom hans styrka och förmåga att skaffa livsuppehälle. Kvinnans handlingsfrihet och egendomsrätt är bevarad så länge hon uppfyller det äktenskapliga livets krav och sörjer för hem och barn.

I sharia-rätten finns många olika doktriner som tillämpas i de islamska länderna. En sådan doktrin är t.ex. tesen om jihad – det heliga kriget. Denna doktrin skall värja det heliga islamska territoriet från yttre och inre fiender.

Det är tillåtet för mannen att ha upp till fyra hustrur om han kan tillvarata allas rättigheter. Mannen har rätt att begära skilsmässa, men om han tar ut skilsmässa utan anledning har han brutit sina förpliktelser och kan straffas av domstol.

Naturvetenskapen

Den historiska bakgrunden

Grunden för det vi i dag kallar naturvetenskap lades redan på 500-talet fKr av de grekiska naturfilosoferna. Grekerna trodde på existensen av en kosmisk ordning och försökte passa in allt de upplevde och iakttog i denna. Naturfilosofins uppgift var att söka finna lag och ordning bakom naturens mångfald.

Den grekiska naturfilosofen Aristoteles, omkring 350 fKr, räknas som en av de tidigaste vetenskapsmännen. Han studerade systematiskt olika arter, naturfenomen och dess samband. Enligt Aristoteles är jorden världsaltets centrum. Kring jorden finns åtta kristallsfärer. Ytterst finns ”Nous” – förnuftet som Aristoteles identifierar med Gud. Denna världsbild med jorden i centrum övertogs av kristendomen och levde kvar ända till 1500-talet.

Som en särskild gren av naturfilosofin utvecklades materialismen med början från Demokritos på 400-talet fKr. Man utgick från antagandet att verkligheten i grunden består av små materiella oförstörbara partiklar, atomer, och att alla egenskaper i naturen uppstår genom atomernas omplaceringar och rörelser. Enligt den betraktelsen fungerar allting genom en blind mekanisk nödvändighet.

Demokritos’ materialism föll snart i glömska. Naturfilosofin och främst kristendomen kom att dominera världsåskådningen fram till 1500-, 1600-talet. Under 1100-, 1200-talet uppstod dock ett förnyat intresse för studiet av de synliga naturfenomenen som ett ämne i sig.

Till en början hade denna strävan stöd hos de kristna medeltidsfilosoferna. Thomas av Aquino betonade sinneserfarenheten som en väg till kunskap: ”Alla vetenskapsgrenar syftar till att genomtränga hela tillvaron och logiskt genomlysa den så att människan överallt kan se det världsförnuft, den förste röraren – Gud, som givit allt dess mening och form.”

De slutsatser som de tidiga vetenskapsmännen, t.ex. Kopernikus och Galilei, kom fram till började dock alltmer stå i strid med kyrkans traditionella världsbild med jorden som världsaltets centrum.

Kepler, omkring 1600, krävde att naturvetenskapen skulle söka sig fram till orsaker som inte bara är tänkta utan verkligen kan påvisas fysiskt. Endast i fråga om kvantiteter, storleksförhållanden, kan människan uppnå fullkomlig kunskap. De kvalitativa egenskaperna i naturen, som färger, lukter etc., ter sig olika för olika

individer. De kvantitativa förhållandena är desamma för alla och därför måste naturvetenskapen hålla sig till dessa. Kepler nämns därför som grundare av den ”exakta” naturvetenskapen.

De nämnda vetenskapsmännen var inte alls några ateister, utan såg kunskapen om omgivningen, naturvetenskapen, som en sak för sig.

Francis Bacon, omkring 1620, slog av det faktum att vetenskapen hade gjort så oerhört små framsteg sedan antikens dagar. Han började med att säga att man borde ”kasta all tanke på filosofin åt sidan tills en beprövad och noggrann, naturlig och experimentell (natural) historia förbereds och byggs upp.” Bacon trodde att många hade lockats in på fel spår genom att de i sitt vetenskapliga arbete hamnat i ett sökande efter de yttersta orsakerna. Detta hörde snarare till filosofin. Att föra in frågan om den yttersta orsaken ansåg han föra vetenskapen vilse.

Från denna tid tycks den moderna vetenskapen utvecklas mer som en allmän rörelse, mycket beroende på den ökande korrespondensen mellan vetenskapsmän. Den experimentella metoden kom på modet bland grupper av folk både inom och utom universiteten.

Omkring 1630 framfördes idén om en fullständig mekanisk tolkning av universum – en strävan att visa att universum fungerade som ett urverk.

En konsekvens av den mekanistiska världsbilden var att Gud föreföll avlägsen och likgiltig inför de mänskliga angelägenheterna. Under inflytandet av det naturvetenskapliga tänkesättet utvecklades under senare hälften av 1700-talet en ateistisk, materialistisk inriktning.

De nya rönen väckte hos vetenskapsmännen hoppet att kunna förklara rent mekaniskt hela den materiella världen, inklusive människokroppen, utan att ta hänsyn till någon Gud. Då återknöt man till Demokritos’ mekaniska verklighetssyn. Tanken på en bakomliggande osynlig existens som svarar för alla naturfenomen föll gradvis bort. Därmed började den moderna materialismen, och klyftan mellan tro och vetenskap vidgades mer och mer. Naturvetenskapen börjar nu få en egen auktoritet.

Denna mekanistiska uppfattning innebar en ”enhetssyn” på naturen genom att alla naturföreteelser förklarades bero på en princip: partikelrörelser. En stor betydelse som stöd för den mekanistiska enhetssynen fick lagen om energins oförstörbarhet som framlades omkring 1840; alla tilldragelser i naturen är uttrycksformer för energi som kan uppträda i olika former: mekaniskt arbete, ljus, värme, elektrisk

energi eller magnetisk energi.

Wöhler framställde 1828 ett organiskt ämne – urinämne – ur oorganiskt material. Efter detta ansåg man att alla livsprocesser kan beskrivas i vanliga fysikaliska och kemiska samband, utan hjälp av någon speciell ”livskraft”.

Genom Darwin och utvecklingsteorin berövades människan sin undantagsställning bland övriga levande varelser och blev en länk i livets långa utvecklingsserie. Hur medvetande uppstår som en konsekvens av materierörelser blev dock en öppen fråga.

Under 1900-talets tre första decennier genomgick fysiken en genomgripande omvälvning, två helt nya grenar utvecklade sig: kvantmekaniken och relativitetsteorin. Dessa två områden av fysiken, vilka man ibland benämner den nya fysiken, medförde en radikal förändring av den naturvetenskapliga världsbilden.

År 1905 presenterade Albert Einstein den speciella relativitetsteorin, vars viktigaste resultat uttrycks i formeln om energin och massans ekvivalens: massan kan helt och restlöst omvandlas i energi och tvärtom. I sin allmänna relativitetsteori beskriver Einstein tyngdkraften som en effekt av rymdens ”krökning” kring tunga massor, planeter, stjärnor osv.

Sedan 1930-talet har naturvetenskapen allt mer gått in för tanken på energin som vetenskaplig grundprincip.

Orsaken

En teori om hur universum har kommit till har blivit så allmänt accepterad bland astronomer att den kallas för ”standardmodellen”, i stort sett rör det sig om vad man ibland kallar ”big-bang-teorin”.

Den går ut på att all universums materia ursprungligen låg samlad i en mycket tät ”ur-atom” som exploderade för ca. 15-20 miljarder år sedan. Den gas som på så sätt uppkom bildade under gravitationens inverkan moln, som i sin tur tätnade till galaxer och stjärnor. Det innebär att allt skeende i universum antas ha sin grund i denna explosion utan att man kan förklara varför allting har utvecklats till den verklighet som vi i dag lever i.

Det finns en konkurrerande teori som filosofiskt verkar mer tilltalande, nämligen det ”stationära tillståndets” modell. Enligt denna teori har universum alltid varit ungefär likadant som det är nu. Allt eftersom det expanderar skapas oavbrutet ny

materia som fyller ut tomrummen mellan galaxerna. Frågan hur universum var i begynnelsen blir meningslös – det har aldrig funnits någon begynnelse.

Fysiken, grundvetenskapen, övergav materialismen redan för 70 år sedan när Einstein formulerade sin formel: $E=mc^2$. Det finns inte längre några fasta, odelbara block som universum är byggt av – all materia kan restlöst omvandlas till energi. Alla fysiker har dock inte gett upp sin jakt på världens grundstenar. Somliga fortsätter att leta efter elementarpartiklar.

De partiklar som utgör atomens beståndsdelar uppför sig ibland som hårda kulor, men under andra omständigheter är de som kraftfält eller vibrationer som breder ut sig i någonting som helt saknar fysiska attribut. Vad som vibrerar har man ingen aning om. Med andra ord är man inte säker på vad vår verklighet egentligen består av.

Människan

Enligt den bild som naturvetenskapen i våra dagar har givit är livets uppkomst här på jorden en naturlig följd av en lång kemisk utvecklingsprocess. Liv uppstod på jorden ur död materia som ett naturligt och oundvikligt resultat av de förhållanden som rådde för ca. fyra miljarder år sedan. Enligt professor Lima-de-Faria har livet ingen början, det ingår i livets struktur. Man har i dag kommit så långt bakåt mot utvecklingens början att man är framme vid själva kolatomen. Den är ”ur-enkel” och stendöd. Men inte desto mindre är det den som är det yttersta upphovet till själva livet.

Den biologiska utvecklingsprocessen har med hjälp av mutationer och andra kopieringsmisstag i arvsmassan, där gynnsamma förändringar bevarats i kampen för tillvaron, lett till skalan av levande organismer: bakterier, alger, högre växter, djur och människor.

På samma sätt som tidigare naturen förklarats vara ungefär som ett stort urverk, förklaras människan fungera som en maskin. Själslivet är en funktion av komplicerade neuro-fysiologiska, elektro-kemiska processer. I dag är detta vetenskapens officiella ståndpunkt.

Meningen

Var och en får tro vad han eller hon vill, eftersom naturvetenskapen inte utger sig för att bevisa eller omstörta någon speciell trosartikel eller något för tron väsentligt. Vetenskapen är endast en kritisk granskare av allt den stöter på i den naturliga världen.

Några exempel på den moderna synen på tillvaron och meningen med människan:

- ”universum är dött; liv är bara en oändligt liten, obetydlig del av universum”
- ”meningen med livet är att maximera njutningen och minimera lidandet”
- ”människan är sin kropp och inget mer”

Riktlinjer

Ett vetenskapligt betraktelsesätt har successivt övertagit kyrkans roll som uttolkare och förklarare av verkligheten och människans färdriktning. Förverkligandet av teknologin och tron på dess möjligheter att skapa mänsklig lycka har satt nya mål för människans strävan. Den materiella tillväxten och strävandet efter ”välfärd” har kommit i första rummet.

Litteratur

Bhagavad-Gita, Herrens sång (översättning: N. Runeberg)
Natur & Kultur 1969

Buddha talade och sade (inledning: Å. Ohlmarks)
Forum 1963

S. Weinberg: *De första tre minuterna*
Raben & Sjögren 1979

H. Butterfield: *Den moderna naturvetenskapens gryning*
Natur & Kultur 1965

H. Snellman: *Den Nya Fysiken*
Scientia Brombergs bokförlag 1978

J. Grönholm: *Helhetssyn och framtidstro*
Liber förlag 1979

Koranen (översättning: Å. Ohlmarks)
Forum 1976

Samtalen med Konfucius (tolkning: A. Henriksson)
Stockholm 1966

Lao-Tse: *Tao Te Ching*
Aldus / Bonniers 1972

Upanishaderna
Natur & Kultur, Stockholm 1965

Parrinder: *Vår tids religioner*
Stockholm 1965

Jan Hjärpe: *Islam – Lära och livsmönster*
Stockholm 1979